

JÄÄSKI RAJASEUTUNA 1500-1600 -LUVULLA

ELÄMÄÄ SOTIEN KESKELLÄ

Suur-Jääski oli Ruotsin ja Novgorodin rauhanteossa jäänyt näiden kahden valtakunnan rajalle. Vaikka rauha oli solmittu, elämä rajan pinnassa oli varsin levotonta. Kosto- ja ryöstöretkillä käytiin rajan molemmin puolin. Rosvojoukot ryöstivät ja polttivat rajaseutua. Levottomuudet puhkesivat välillä sodiksi, jotka saattoivat kestää kymmeniäkin vuosia. ”Viisikolmattavuotinen sota” 1500-luvun lopulla kesti 25 vuotta. Sodan aikana elanto oli niukkaa, sillä oman perheen ohella myös sotajoukkoja piti ruokkia. Kyliä ja peltöjä tuhoutui ja asukkaita ryöstettiin vangeiksi Venäjälle. Ruotsin valtakunnan raskas verotus ja talonpoikien velvollisuus osallistua sotiin täydensivät elinolojen ankeutta.

Suur-Jääski oli rajaseutua lähes 300 vuotta, kunnes Ruotsin ja Venäjän raja siirtyi etelään Inkerinmaalle ”viisikolmattavuotisen sodan” päätteeksi vuonna 1617. Tuhoutuneita kyliä ja taloja rakennettiin uudelleen ja maata päästiin viljelemään rauhassa. Sodasta päästyä toinen vihollinen, nälkä, painoi puumerkkinsä Jääsken asukkaisiin. Hallavuodet 1669-1670 ja suuret nälkävuodet 1696-1697 harvensivat väkeä. Kokonaisia kyläkuntia saattoi kuolla nälkään ja teillä harhaili ruokaa etsiviä ihmisiä, joista moni tuupertui tien oheen. Tuona aikana Jääsken kirkkomaahan saatettiin yhtenä päivänä haudata 150 nälkään kuollutta ja kaikkiaan suurina nälkävuosina Jääskessä tiedetään menehtyneen 1203 ihmistä.

Elämä kuitenkin jatkui. Niukka elanto saatiin pääasiassa pienimuotoisesta kaskiviljelystä, jota täydensi metsästys ja kalastus. Kalastamassa käytiin Vuoksen, Saimaan ja pienten järvien ohella kauempanakin, kuten Puruvedellä, Orivedellä ja Viipurin lahdella. Vuoksi oli alueen valtaväylä, jota pitkin kauppaa käytiin ja asiat toimitettiin.

Jääsken kirkon hautajaisvaakunat

Kun aatelinen kuoli, hautajaissaatossa kannettu vaakunakilpi ripustettiin ajan tavan mukaan kirkon seinälle. Jääsken kirkossa on ollut vähintään kolme, todennäköisesti useampiakin vaakunakilpiä. Antti Antinpoika Skalmin ja Arvid Johan Hästeskon vaakunakilvet ovat säilyneet meidän aikaamme. Kiurulan kartano oli läänitettynä Skalmien suvulle ja Ihantalan sekä Kostialan kartanot Hästesko-suvulle. Kuva Lahden museo.

Suomalaiset ja venäläiset taistelemassa

Kruunu löysi Jääsken venäjää taitaville talonpojille erikoistehtäviä. Rajalla asuvia talonpoikia ryhdyttiin pestamaan tiedustelijoiksi ja vakoilijoiksi verovapautta vastaan. Tiedot vihollisen liikkumisesta toimitettiin Viipurin linnan kautta Tukholmaan. Monet Jääsken tiedustelijoista olivat kotoisin Kirvun alueelta, kuten Antti Villinkoukku ja Olli Hauhia. Tiedustelijat tekivät tarvittaessa sissiretkiä rajan taakse. Kuuluisaksi tuli Muolaalaisen Tuomas Teppoisen ratsujoukot, joihin kuului useita jääskeläisiä. Ratsujoukot puhdistivat rajaa metsään asettuneista ryöstelivistä rosvojoukoista. Olaus Magnus (1555) kertoo suomalaisten käyttäneen taisteluvälineenä esimerkiksi suopunkien kaltaisia lassoja. Kuva Pohjoisten kansojen historia.

Lohipato Vuoksessa

Lohen kalastaminen Vuoksella oli merkittävä tapa maksaa veroja, mutta se oli myös tärkeä elannon lisä. Kalastus parhailla lohipaikoilla oli hyvin tarkasti säädeltyä. Määrätyt merta- ja katiskapaikat pysyivät samoina jopa vuosisatojen ajan. Kiistoja kalasaaliiden jaosta, parhaiden kalapaikkojen käytöstä ja kruunulle lohina maksettavista veroista puitiin usein käräjillä. Pahaa verta kalastajien keskuudessa aiheuttivat erityisesti laittomat pyydykset. Kuva Zacharias Topelius, Matkustus Suomessa.

JÄÄSKEN AATELISKARTANOT

Jääsken aateliskartanot saivat alkunsa, kun Ruotsin kuningas jakoi läänityksiä, myöhemmin lahjoitusmaita kruunulle tehdyistä palveluksista. Maat olivat usein palkkiota sotapalveluksesta. Suur-Jääskenkin maita, joihin kuului kylien verotusoikeus, lahjoitettiin kuninkaan sopiviksi katsomille henkilöille. Antrean Saviniemen kuninkaankartanon tiedetään olevan peräisin jo keskiajalta, mutta 1500-luvun loppuun mennessä syntyivät Niemen eli Jääsken kuninkaankartano ja Kostialan kartano. Jääsken kirkonkylän alueelle Vuoksen varteen. Antrean perustettiin Kavantsaaren ja Hatulan kartanot. Myös esimerkiksi Ihantalan, Pelkolan, Siitolan ja Kiurulan kartanot sekä Purnujärven hovi perustettiin Jääsken kihlakuntaan 1600-luvun loppuun mennessä.

Monet läänityksen saaneet ruotsalaiset ja suomalaiset, toisin kun maita saaneet baltit, asettuivat pysyvästi lahjoitusmailleen. Kartanot olivat osaltaan uusien vaikutteiden tuojia. Esimerkiksi edistykselliset viljelytavat saattoivat levitä kartanon kautta laajemmalle ympäristöön. Osa kartanoista, kuten Saviniemen kartano, Kavantsaaren kartano, Kostialan kartano, Pelkolan kartano ja Siitolan kartano, toimi edelleen maatiloina 1900-luvulla.